

Kuinka toteuttaa muutosorientoitunutta aikuiskoulutusta?

FutureLabAE opas kouluttajille ja
aikuiskoulutuksen järjestäjille

Sisällysluettelo

1. Esipuhe	3
2. Oppaan tarkoitus	5
3. Mitä on muutosorientoitunut aikuiskoulutus?	5
Kuka voi hyötyä muutosorientoituneesta koulutuksesta?	8
Voiko mikä tahansa kurssi olla muutosorientoitunut?	9
Kuka päättää, mitä pitäisi muuttaa? Kouluttaja, opiskelijat, molemmat, vai joku muu?	9
Kuinka markkinoida muutosorientoituneita kursseja mahdollisille osallistujille?	10
Millaista ja kuinka suurta muutosta tarkoitetaan?	13
Pitäisikö muutosorientaation olla piilotettu opetussuunnitelmaan, vai onko se suora ja avoin lähtökohta?	13
Millaista osaamista kouluttajilta vaaditaan?	14
Mitä eettisiä kysymyksiä tulisi ratkaista?	15
5. Aikuiskoulutuksen järjestäjät ja poliittiset päättäjät muutosorientoituneen oppimisen mahdollistajina	16
Mitä aikuiskoulutuksen järjestäjien tulisi tehdä muutosorientoituneen koulutuksen hyväksi?	16
Miten muutosorientoitunut aikuiskoulutus organisoidaan?	19
Millaista uudenlaista ajattelutapaa oppilaitoksilta ja kouluttajilta edellytetään?	20
Mitä poliittisten päättäjien tulisi tehdä muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen edistämiseksi?	20
6. Miten voimme edistää demokratiakasvatusta?	21
7. Miten voimme edistää digitalisaation kriittistä tarkastelua?	24
Lähteet ja lisää luettavaa:	26
Liite 1: FutureLabAE-hanke	27
Liite 2: lista teoriatyökaluista	28
Liite 3: lista tietolaatikoista	29

Alkuperäinen teksti: Thomas Fritz and Gerhild Ganglbauer, VHS Wien
Julkaisija: FuturelabAE Erasmus+ project consortium, August 2021
Taitto: EAEA
Käännös: Elina Aavikko

Projekti on saanut tukea Euroopan komission Erasmus+ ohjelmasta.
Euroopan komissio ei vastaa julkaisun sisällöstä.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

1. Esipuhe

Tämän oppaan tavoitteena on tukea aikuiskouluttajia, yhteisökehittäjiä, kansalaisaktivisteja ja aikuiskoulutuksen tarjoajia sekä yksilön, sosiaalisen ja yhteisöllisen kehityksen alalla työskenteleviä yhdistyksiä tarjoamalla ohjeita ja vinkkejä muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen ja aikuiskasvatuksen toteuttamiseen. Lisäksi opas esittelee muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen teoreettisia näkökohtia.

Puitteet oppaalle tarjonnut FutureLabAE-hanke perustuu ajatukseen, että aikuiskoulutuksen on oltava ennakoivaa eikä korvaavaa ja sen on siten reagoitava yhteiskunnan muutoksiin. Ajatus voidaan tiivistää professori Licínio Liman toteamukseen eräässä hankkeen webinaareista:

”Aikuiskoulutuksen on muutettava vaarallisemmaksi. Koen, että jos aikuiskoulutus on liian naiivia, liian lempeää, liian kuuliaista, liian passiivista, liian hyvin käyttäytyvää, emme tarvitse sitä enää. Aikuiskoulutuksessa tarvitaan suolaa ja pippuria.”

Projektin toteuttajien mukaan aikuiskoulutuksella on oltava aktiivinen rooli oikeudenmukaisemman yhteiskunnan puolesta toimivien muutosprosessien tukemisessa ja edistämisessä.

Aikuiskoulutuksen roolia voidaan tarkastella tämänhetkisten megatrendien: ilmastonmuutoksen, rikkaiden ja köyhien välisen kuilun levenemisen ja rasmin nousun konteksteissa. Kaksi keskeistä projektissa käsiteltyä haastetta ovat digitalisaatio, joka näkyy valtion palveluiden saatavuudessa ja vaeuutisten ja salaliittoteorioiden leviämässä (erityisesti pandemian aikana) ja demokratian maailmanlaajuinen heikkeneminen.

Oppaan tavoitteena on tarjota tietoa, asiantuntemusta ja hyvin konkreettisia esimerkkejä muutosorientoituneesta aikuiskoulutuksesta. Teoreettinen tausta löytyy Itä-Suomen yliopiston yhdessä Sveitsin aikuiskoulutusliiton (Swiss Federation for Adult Learning) kanssa toteuttamasta tutkimuksesta (Manninen, Jetsu & Sgier, 2019). Muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen perusta on kriittisen pedagogiikan (esim. Paolo Freiren tutkimus) ja rasminvastaisen koulutuksen aloilla (hooks, Spivak).

Merkittävä kysymys hankekonsortiossa käydyissä keskusteluissa oli, kuinka pitkälle valtavirtaisen aikuiskoulutuksen, ja näin ollen lähinnä yksilötasolla tapahtuvien muutosten, ja toisaalta radikaalimpien, yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivien kantojen, tulisi olla projektityöskentelyn perustana. Tasavertainen vuoropuhelu näyttää olevan yksi muutosorientoitunutta aikuiskoulutusta ohjaavia periaatteita.

Vuoropuhelu on myös yksi kriittisen koulutuksen pääperiaatteista brasilialaisen teoretikon Paolo Freiren mukaan. Tästä syystä opas rakentuu aikuiskouluttajien esittämien todellisten kysymysten varaan. Tällä tavoin pyrimme olemaan vastaamatta kysymyksiin, joita kukaan ei ole kysynyt. Jotkut vastaukset olemme kuitenkin lisänneet täydentämään kuvaa. Inspiraatio näihin ”vastauksiin” saatiin kahdesta hankkeeseen kuuluvasta verkkokurssista.

*Thomas Fritz and Gerhild Ganglbauer
Lernraum.wien / VHS Wien*

Huomautus kirjoittajilta

Käytämme termiä kouluttaja (educator) niistä, jotka ohjaavat koulutuksellista muutosorientoitunutta prosessia, sillä pidämme termiä opettaja (teacher) liian leimautuneena kouluihin, vaikka Freire sitä käyttääkin. Emme halua käyttää muodikasta termiä fasilitaattori, koska se naamioi kouluttajan roolin. Kouluttajan tehtävä on toimia vuoropuhelun valvojana ja johdattajana sekä ideoiden, kysymysten ja joskus myös ratkottavien ongelmien esittäjänä.

Käytämme termiä oppija/toimija korostaaksemme sitä, että muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen oppijat toimivat aktiivisesti muutosprosessissa, mutta samalla he ovat oppijoita siinä mielessä, että toiminnan reflektointi tarjoaa mahdollisuuden oppia. Tässä yhteydessä oppiminen ei tarkoita tiedon siirtämistä kouluttajalta oppijalle.

2. Oppaan tarkoitus

Tämän oppaan tarkoituksena on antaa käytännön tietoa muutosorientoituneesta aikuiskouluksesta. Opas on jäsenelty aikuiskouluttajien ja muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen kouluttajien kysymyksillä, jotta se olisi helpommin luettavissa ja selattavissa, mutta sillä on myös teoreettinen perusta.

Vastaukset kysymyksiin ovat kuitenkin aina melko yleisiä, ja niiden on tarkoitus olla inspiroivia. Emme tarjoa valmiita reseptejä. Muutosorientoituneeseen aikuiskoulutukseen ei ole reseptejä, sillä kyse on aina oppijan/toimijoiden toiveiden ja tarpeiden neuvottelemisesta toiminnan lähtökohdaksi. Lisätietoja teoreettisista käsitteistä löytyy teorialaatioista. Tietoa muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen konkreettisista hankkeista löytyy tietolaatioista.

Oppaan viisi osaa oppijoiden ja kouluttajien, politiikan, koulutuksen järjestäjien, demokratian ja digitalisaation rooleista voidaan lukea erikseen. Jos opas luetaan alusta loppuun, tekstissä voi olla jonkin verran päällekkäisyyttä.

3. Mitä on muutosorientoitunut aikuiskoulutus?

Muutosorientoitunut aikuiskoulutus määritellään FuturelabAE-projektissa seuraavasti:

Teorialaatio 1: Muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen määritelmä

”Muutosorientoitunut aikuiskoulutus kattaa lähestymistavan, filosofian ja joukon opetus- ja oppimismenetelmiä, joilla pyritään luomaan yksilöllisiä ja/tai yhteiskunnallisia muutoksia. Oppijat voivat myös siirtyä yksilöllisen muutoksen parista kollektiivisen voimaantumisen suuntaan. Kollektiivinen voimaantuminen perustuu kriittiseen tietoisuuteen, uusiin ajattelutapoihin ja aktiiviseen osallistumiseen.

Tämä malli edesauttaa oppijoiden tietoista oivaltamisprosessia heidän toimiessaan yhdessä demokraattisemman, tasa-arvoisemman ja eettisemmän maailman puolesta. Prosessiin kuuluvat myös mahdolliset valtavirtaa vastaan asettuvat teot.”

(Manninen, Jetsu & Sgier 2019:5)

Muutosorientoitunut aikuiskoulutus ei siis ole koskaan korvaavaa eli se ei pelkästään tarjoa oppijoille taitoja, jotka auttavat heitä toimimaan paremmin työpaikoilla tai yhteiskunnassa. Esimerkki, jota haluamme käyttää selventämään edellä mainittua eroa ovat perustaito-ohjelmat. Jos perustaito-ohjelmien tarkoitus on opettaa luku-, kirjoitus-, lasku- ja tietotekniikkataitoja, jotta oppijat olisivat ”työllistettäviä” eli työmarkkinoille sopivia, ohjelmat eivät ole määritelmämme

mukaan (lainkaan) muutosorientoituneita. Toisaalta, jos perustaito-ohjelmat pyrkivät voimaannuttamiseen ja osallistamiseen, ne ovat muutosorientoituneita, joskin vain yksilötasolla.

Yksi tärkeimmistä oletuksistamme on, että (aikuis)koulutus ei ole koskaan neutraalia. Sen voidaan aina katsoa ottavan kantaa yhteiskunnassa, joko ylläpito- ja säilyttämistarkoituksessa eli tukien yhteiskunnan olemassa olevien rakenteita kouluttamalla oppijoita ”sopimaan systeemiin” ja hyväksymään ne tai pyrkimällä uudistamaan järjestelmää oikeudenmukaisuuden ja osallistumisen lisäämiseksi.

Aikuiskoulutuksella voidaan kuitenkin myös pyrkiä yhteiskunnan rakenteelliseen muutokseen, jonka tarkoituksena on muuttaa radikaalisti tietyn yhteiskunnan rakennetta ja ratkaista rakenteellinen epäoikeudenmukaisuus, luokkaerot, rotusyrjintä tai tiettyjen ryhmien hyväksikäyttö yhteiskunnassa. (Manninen, Jetsu & Sgier 2019: 5).

Theory box 2: Sitaatteja muutosorientoituneesta aikuiskoulutuksesta

Teorialaatikko 2: Sitaatteja muutosorientoituneesta aikuiskoulutuksesta

Jyri Manninen: ”Muutosorientoituneet kurssit tarvitsevat ja niiden on myös käytettävä hyvin erilaisia opetusmenetelmiä. Yksi avainsanoista on dialogi [– –], joka monissa tapauksissa johtaa myös kriittiseen pohdintaan. Tavoitteena on auttaa ihmisiä tiedostamaan asenteita, uskomuksia, arvoja, käytöstapoja ja niin sanottuja laaja-alaisia merkitysnäkökulmia.”

FuturelabAE:n webinaari: https://www.youtube.com/watch?v=P9RLG_Acp4A

Licinio Lima: ”Muutos ei itsessään ole hyvä tai huono asia, vaan se riippuu arvoista, tavoitteista ja eduista. Siitä meidän on pohjimmiltaan keskusteltava. [– –] muutos ei voi olla neutraali.”

FuturelabAE webinaari: How can change-oriented adult education help face the challenges of democracy?

Jotta tavalliseen liberaaliin koulutukseen voidaan lisätä muutosorientoitunut lähestymistapa, sen on noudatettava kriittisen pedagogiikan periaatteita. Esimerkiksi Freiren mukaan kouluttajan rooli on keskeinen kriittisessä koulutuksessa. Kouluttajien on jatkuvasti reflektoitava rooliaan koulutusprosessissa, ja on heidän vastuullaan herättää oppijoiden kriittinen uteliaisuus. Muutosorientoitunut aikuiskoulutus ei kuitenkaan juuri koskaan esiinny valtavirtaan sijoittuvassa ja virallisessa, formaalissa aikuiskoulutuksessa. Teoreetikko Kirchgaesserin (2019) mukaan muutosorientoitunut aikuiskoulutus merkitsee ”uudistumista marginaalista”.

Teorialaatikko 3: Paulo Freiren ajatuksia koulutuksen puolueellisuudesta

”Koulutus ei ole koskaan ollut eikä tule koskaan olemaan puolueetonta”

”En voi olla maailmassa dekontekstualisoituna, vain tarkkailemassa elämää.”

”Jos pesee kätensä voimakkaiden ja voimattomien välisestä konfliktista tarkoittaa, että on voimakkaiden puolella, ei ole puolueeton.”

(Paulo Freire, *The Politics of Education*, 1985)

Teorialaatikko 4: Ubuntu-nepantlan ajatus

Yhdistämällä keskinäisen riippuvuuden, ubuntu:n, ([ihmiset] ovat olemassa vain siksi, että muutkin ovat) ja epävarman raja-ajattelun, nepantla:n, ([yhteiskunnalliset arvot] ovat epävakaata välimaastoa eivätkä tiukasti rajattuja kokonaisuuksia), voimme luoda eteläiseen kulttuuripiiriin sijoittuvan käsitekentän, joka käsittelee selkeämmin ajattelutapoja, joita haluamme tässä avata.

(Pennycook and Makoni 2020: 109)

Käsite nepantla tulee [Anazaldúan] työstä. Nahuatlinkielinen nepantla tarkoittaa ‘tierra entre medio’:ta {epävakaata, arvaamatonta, epävarmaa väli tilaa} (Anazaldúa, 2002: 1). (Pennycook ja Makoni 2020: 107.) Yksi hankkeen webinaareista oli omistettu ubuntu:n käsitteelle (olemme olemassa vain siksi, että muutkin ovat olemassa) – vaikkakin sen konteksti oli pikemminkin uskonnollinen kuin sosiokriittinen.

[FuturelabAE webinaari: ”Insights on change oriented-education and democracy”](#)

**DESIGN
FOR
CHANGE**

ONLINE COURSE

FuturelabAE
change oriented adult education

MODULE 1: WHAT IS CHANGE-ORIENTED ADULT EDUCATION?
REGISTRATIONS OPEN!

FutureLabAE project järjesti kaksi verkkokurssia muutosorientoituneesta aikuiskoulutuksesta. Design for change -kurssin teemana oli, kuinka vastata digitalisoituvan maailman haasteisiin aikuiskoulutuksessa.

4. Oppijoiden ja kouluttajien rooli muutosorientoituneessa aikuiskoulutuksessa

Kuka voi hyötyä muutosorientoituneesta koulutuksesta?

Oppijat/toimijat ovat keskeisiä muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen prosesseissa. Juuri he ovat oppimisprosessien (yhteis)kirjoittajia, he päättävät mitkä kysymykset kysytään ja he pyrkivät löytämään ratkaisut.

Oppijat/toimijat päättävät, joskus kouluttajan avustuksella, mistä muutosorientoituneessa prosessissa pitäisi olla kyse.

Kaikki aikuiset ovat mahdollisia muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen vastaanottajia. Esimerkiksi keski-ikäinen, melko hyvin toimeentuleva aikuinen voi noudattaa tuhoavaa elämäntapaa käyttämällä liikaa luonnonvaroja ja siten edistää paikallisia ja maailmanlaajuisia ekologisia ja sosiaalisia ongelmia. Tällainen henkilö voisi hyötyä tietoa lisäävästä kurssista. Jollain toisella henkilöllä voi olla aukkoja medialukutaidossa ja he voivat jakaa väreutisia sosiaalisessa mediassa. Pääasiassa muutosorientoitunutta aikuiskoulutusta käytetään kuitenkin ongelmallisissa olosuhteissa eli esimerkiksi syrjityissä yhteisöissä elävien ryhmien kanssa.

Syrjinnän syyt voivat olla moninaisia: sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, pienituloisuus, asunnottomuus, rotu, työttömyys tai kouluttautumattomuus, ikä, alhainen sosiaalinen asema tai huonot elinolot. Näihin ryhmiin kuuluvat joutuvat hyvin usein kohtaamaan tilanteita, jotka haastavat heidän olemassaolonsa.

Teorialaatikko 5: Kriittinen [pedagogiikka]

Kriittinen pedagogiikka perustuu henkilökohtaisten, sosiopoliittisten, taloudellisten ja älyllisten rajaidentiteettien tutkimiseen. Se sanelee oman paikkansa kentällä, jossa oppijat on asetettu toimimaan ”rajanylittäjinä” [–]. Se perustuu myös eettiseen välttämättömyyteen tutkia yhteiskunnallisia ristiriitoja vapauden merkityksestä, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, kansalaisvelvoitteista ja rakenteellisesta hiljaisuudesta, joka läpäisee järjestelmien esiintyvyyden.

(Bishop 2014:52)

Oppijat/toimijat voivat olla myös ryhmiä, jotka toivovat parannusta omaan tai jonkun muun tilanteeseen, pääsyä julkisiin tiloihin ja sosiaaliseen infrastruktuuriin.

Voiko mikä tahansa kurssi olla muutosorientoitunut?

Muutosorientoitunut aikuiskoulutus liittyy mielestämme vahvasti kriittiseen pedagogiikkaan ja sen periaatteisiin ”opetuksen ja oppimisen” ja organisoinnin tasoista. Brandt on määritellyt kriittisen pedagogiikan viisi pilaria sandinistihallinnon aikaista koulutusta käsittelevässä kirjassaan (1991, lainattu: McLaren ja Farahmandpur 2005: 9). Brandt toteaa, että kriittisen pedagogiikan on oltava: kollektiivinen, kriittinen, järjestelmällinen, osallistava ja luova prosessi. Haluamme lisätä, että prosessien kollektiivisuus edellyttää vuoropuhelun korostamista. Jos kurssi noudattaa kaikkia näitä periaatteita, voimme puhua muutosorientoituneisuudesta.

Kuka päättää, mitä pitäisi muuttaa? Kouluttaja, opiskelijat, molemmat, vai joku muu?

On kolme tapaa päättää, mitä asioita tulisi muuttaa. Ensimmäisessä tavassa muutoksen tarve tulee oppijoilta/toimijoilta, sillä he saattavat olla loukussa tilanteessa, joka on epäoikeudenmukainen, syrjii joitakin yhteiskuntaryhmiä tai sulkee pois tietyt ryhmät.

Toinen tapa on yhteinen päätöksentekoprosessi osallistavassa vuoropuhelussa muiden kanssa. Aikuiskasvattaja voi tarvittaessa moderoida keskustelua muutoksen aiheesta paikassa, jossa toiminta tulee tapahtumaan. Pidämme paikan valintaa keskeisenä, jotta ympäristö olisi tuttu, ja myös siitä syystä, että perinteiset ”koulut” – myös aikuiskoulutuskeskukset – voivat olla lamaannuttavia paikkoja ja niissä voi olla perinteisen oppimisen ilmapiiri.

Kolmas tapa on, että kouluttaja esittää ryhmälle ongelman ja kehottaa oppijoita kysymään, miksi ja miten ongelma kehittyi ja miten se voitaisiin ratkaista.

Kolmas tapa näyttää olevan vähiten toimiva muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen kontekstissa.

Kouluttajien rooli on kuitenkin elintärkeä muutosorientoituneessa aikuiskoulutuksessa. Heidän tehtävänsä on tukea oppijoita/toimijoita ongelmanratkaisuprosessissa. Heidän tehtävänä on esittää kriittisiä kysymyksiä ja kyseenalaistaa ongelmatilanteet. Olennainen osa muutosorientoitunutta aikuiskoulutusta on, että oppijat/toimijat määrittelevät ongelmat, eikä niitä määritellä ulkopuolelta, koska prosessi saattaa helposti muuttua holhoavaksi. Tällöin se on myös ristiriidassa Ribeiron määrittelemien käsitteiden "varten" ("for") ja "yhdessä" ("with") kanssa. Nämä termit viittaavat kouluttajien tausta-asenteisiin.

Yhteiseen päätöksentekoprosessiin liittyen Carlos Ribeiro kehottaa muuttamaan koulutuksen lähestymistapaa. Tämä voidaan tiivistää muutokseen, joka Freiren sanoin on koulutuksen muuttumista pankkiperiaatteesta yhteistyöprosessiin: tekemällä yhdessä eikä varten:

"Näkemyksemme maailmasta on, että meidän on perustettava ammatillinen toimintamme yhteisille periaatteille. [– –] Meidän on oltava kansalaisia, jotta voimme olla henkilöitä, jotka edistävät paikallista ja maailmanlaajuista kehitystä. Avainsana tai keskeinen metodologinen lähestymistapa on tehdä yhdessä eikä varten".

Carlos Ribeiro [FuturelabAE webinaarissa](#)
"Where change-oriented adult education could take place?"

Tämä tarkoittaa sitä, että oppiminen on avoin prosessi, jolla ei ole ennalta määrättyä tavoitetta tai tulosta. Tärkeintä ovat prosessi ja tapa jolla tavoitteet saavutetaan. Toiminnassa keskeisiä ovat "mikä" ja "kuinka". Paikka, jossa oppijat/toimijat ovat ja jossa he voivat tehdä muutoksia ympäristöönsä kuulu yhteistyöprosessiin. Esimerkkinä tästä toimii "yhteisön kehittäminen" ("community development"). (ks. Tietolaatikko 1: Zrejme)

Kuinka markkinoida muutosorientoituneita kursseja mahdollisille osallistujille?

Muutosorientoitunut aikuiskoulutus ei ole kurssi, jota voidaan mainostaa esitteessä ja johon oppijat ilmoittautuvat. Muutosorientoitunut aikuiskoulutus perustuu vuoropuheluun ja aktiiviseen osallistumiseen eli sillä pyritään ratkaisemaan jo olemassa olevia ongelmia, jotka ovat tärkeitä

Info box 1: Zrejme

Zrejme-projekti edistää sukupolvien välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua, eli ikääntyneiden integroitumista perheeseen, yhteisöön ja yhteiskuntaan. Projektin puitteissa on järjestetty mm. kansalaismielenosoitus (kaikenikäisten ihmisten) julkisen tilan menetystä vastaan. Projektissa on järjestetty monenlaista sukupolvia yhdistävää toimintaa. Ikääntyminen koskee meitä kaikkia, sukupuolesta tai ihonväristä riippumatta.

<https://zrejme.sk/>

oppijoille/toimijoille. Tärkein perusperiaate on yhteistoimijuus, joka edistää vastuunottoa ohjelmasta. Tämä edellyttää ongelman kriittistä analysointia yhdessä ja yhteistyössä tapahtuvaa, vuoropuheluun perustuvaa ja osallistavaa mahdollisten ratkaisujen tunnistamista. Kouluttajan tehtävänä on ohjata ja tukea prosessia ja ennen kaikkea olla avoin ja utelias. Jotta oppijoissa/toimijoissa herää kriittinen uteliaisuus on tärkeää, että opettajat itse osoittavat samaa. Muutosorientoituneessa aikuiskoulutuksessa ei ole selkeästi määriteltyjä ja mitattavissa olevia ulkopuolelta asetettuja tavoitteita, vaan ryhmät yleensä määrittelevät tavoitteet itse. Kouluttajat osoittavat ammattitaitoaan kehittämällä ja ohjaamalla prosesseja didaktisesti, etenemällä

Tietolaatikko 2: Joitakin muutosorientoituneita menetelmiä

Erätauko on menetelmä, joka edistää rakentavaa tapaa keskustella ja väitellä.

Kalamalja (Fish bowl) on paneelikeskustelun vuorovaikutteisempi ja demokraattisempi versio, jonka avulla pyritään vähentämään niin sanottujen asiantuntijoiden ja yleisön välistä etäisyyttä.

Maailmankahvila (World Cafe) -menetelmä sopii suuremmille ryhmille. Jokaiseen pöytään laitetaan eri kysymys tai kysymyksiä. Pöydän järjestäjä moderoi ja dokumentoi keskustelut. Ensimmäisen keskustelun jälkeen osallistujat kävelevät seuraavaan pöytään ja jatkavat keskustelua. Kaikki keskustelut dokumentoidaan yhteenvedoksi.

johdonmukaisesti työssään ja ennen kaikkea esittämällä yhteiskunnalliset mielipiteensä selkeästi ja läpinäkyvästi prosessin aikana. (ks. Chambers 2019: 7)

Toinen kouluttajien tärkeä tehtävä on (jatkuva) kriittinen itsereflektointi liittyen siihen, että he eivät koskaan ole puolueettomia, mutta heidän tavoitteensa ja asenteensa eivät ole täysin läpinäkyviä.

Kuinka kouluttajat voivat luoda oikeanlaista ryhmädynamiikkaa?

Haluamme aloittaa vastauksen tähän kysymykseen kahdella Jyri Mannisen sitaatilla, joissa tiivistetään kouluttajan rooli:

”Aikuiskoulutus on tavallaan puuttumista ihmisten elämään, organisaatioihin ja yhteiskuntaan monin tavoin. Meidän on tiedostettava, millaisia poliittisia valintoja oikeastaan seuraamme ja mitä yritämme saada aikaan aikuiskoulutuksella.”

FuturelabAE webinaari: What is change-oriented adult education?

”Joka kerta, kun aikuiskasvattaja alkaa tehdä jotain oppijoiden kanssa [– –] hänellä on

eräänlainen poliittinen tavoite, poliittinen valinta [– –] ihmisten toiminta ei ole koskaan neutraalia.”

FuturelabAE webinaari: ”How can change-oriented adult education help face the challenges of democracy?”

Kuten aiemmin on todettu, kouluttajien on oltava avoimia ja tietoisia ongelmista ja asioista, jotka ovat suunnitellun muutosprosessin keskiössä. Heidän tulee tukea ja luoda kipinä kriittistä uteliaisuutta kohtaan ja heidän on toimittava yhteistyössä oppijoiden/toimijoiden kanssa heidän etsiessään ratkaisuja. Kouluttajien on kuitenkin myös lisättävä prosessiin omaa asiantuntemustaan ja ohjattava prosessia. Heidän on oltava suoria ja hyödynnettävä valtuuksiaan ryhmäprosessien edistämisessä ja tarpeettomien konfliktien välttämiseksi. Heidän tulee sallia eriävät mielipiteet, eivätkä he saa pyrkiä yhteisymmärrykseen hinnalla millä hyvänsä. He eivät saa olla autoritaarisia eivätkä toisaalta välinpitämättömiä. Heidän on oltava läpinäkyviä, eivätkä he saa vaikuttaa puolueettomilta, koska mikään koulutusprosessi ei voi olla puolueeton.

Kouluttajien on varmistettava, että kaikki puhaltavat yhteen hiileen ongelmanratkaisuprosessissa ja tuettava oppijoita/toimijoita tilanteissa, jotka ovat useimmissa tapauksissa kaksijakoisia (ks. edellä oleva ubuntu nepantla -käsite).

Teorialaatikko 6: Muutama sana äänestä

Äänen käsite kuvaa yhteiskunnassa puhumisen edellytyksiä, kuten Dell Hymes ja Pierre Bourdieu ovat esittäneet (ks. Blommaert 2015).

Spivak ja hooks lisäsivät äänen käsitteeseen niin sanotun hegemonisen kuuntelun, joka tarkoittaa, että puhumisen olennainen edellytys on tulla kuulluksi, kuten Blommaert kuvaa yllä mainitussa artikkelissa pakolaisista, joilla ei ole ääntä.

”Kun uskallamme puhua vapautuneella äänellä, muutamme uhaksi jopa niille, jotka saattavat aluksi väittää haluavansa kuulla sanamme. Voittaessamme puhumisen pelkomme, pelkomme uhkaavana näyttäytymisestä, oppiessamme puhumaan omana itsenäamme, osallistumme maailmanlaajuiseen taisteluun dominoinnin lopettamiseksi. Lopettaessamme hiljaisuutemme, puhuessamme vapautetulla äänellä, sanamme yhdistävät meidät kenen tahansa kanssa, joka elää hiljaisuudessa, missä tahansa. On tärkeää, että puhumme. Vielä tärkeämpää on se, mistä puhumme. Meidän vastuullamme, yhdessä ja erikseen, on erottaa toisistaan pelkkä puhe, joka kertoo itsetunnon pönkittämisestä, eksoottisen ”toisen” hyväksikäytöstä, ja puhe, joka on ele vastarinnasta, joka vahvistaa taistelua.”

(bell hooks: Talking Back. Thinking Feminist. Thinking Black 1989
South End Press)

Haluamme konkreettisesti esitellä joitakin hankeseminaareissa käytettyjä menetelmiä ja korostaa samalla, että kyse ei ole koskaan metodologiasta vaan asenteista ja lähestymistavasta, jotka ovat tunnusomaisia muutosorientoituneille aikuiskoulutusmenetelmille. (Katso tietolaatikko 2.)

Millaista ja kuinka suurta muutosta tarkoitetaan?

Muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen tulisi mielestämme tähdätä kollektiiviselle tasolle. Tämä tarkoittaa, että emme pyri puhtaasti yksilön elämää koskeviin muutoksiin, auttamaan yksittäisiä ihmisiä muuttamaan paikkaansa yhteiskunnan syrjittyjen ja syrjäytyneiden puolelta ”etuoikeutettujen” puolelle, kuten uusliberalistisessa teoriassa.

Toisaalta asennemuutokset, esimerkiksi rasististen asenteiden voittaminen, ovat muutoksia, joka vaikuttaa yksilötasolla, mutta samalla muuttavat ja yhtenäistävät yhteiskuntaa. Muutokset paikallisessa ympäristössä, esimerkiksi yhteiskunnan jäsenten osallistaminen ja ”äänen” antaminen ihmisille ovat ehdottomasti muutoksia, joita pitäisi tavoitella.

Pitäisikö muutosorientaation olla piilotettu opetussuunnitelmaan, vai onko se suora ja avoin lähtökohta?

Koska muutosorientoitunut aikuiskoulutus käsitetään yhteiskunnallisen muutoksen moottorina kohti sosiaalisempaa oikeudenmukaisuutta, sen on oltava läpinäkyvää ja rohkeaa. Samoin kuin aikuiskouluttajien, myös muutosorientoituneiden koulutusohjelmien on oltava läpinäkyviä

Tietolaatikko 3: Oppijoiden/toimijoiden äänet

Kaksi vaikuttavaa esimerkkiä siitä, miten äänet tuodaan kuultaviksi ja näkyviksi luovassa tuotannossa:

Digitaalinen tarinankerronta on matalan kynnyksen toimintaa, joka perustuu tarinoihin, joita ihmiset haluavat tehdä näkyväksi ja jakaa muiden kanssa. Niitä voidaan tuottaa aikuiskoulutuskeskuksissa, vankiloissa, psykiatrisilla osastoilla jne. Menetelmää esiteltiin [FuturelabAE webinaarissa: ”Change-oriented AE and digitalisation: practices, methods and tools”](#)

[”Koditon teatteri \(Slovakia\) Dviadlo bez domova \(Koditon päivä\) tuo asunnottomia ja vammaisia ihmisiä yhteen työskentelemään, näyttelemään ja tuottamaan teatteriesityksiä. Projektin tarkoituksena on esitellä yleisölle heidän kykyjään ja sosiaalisia kokemuksiaan. Patrik Krebs esitteli menetelmää \[FutureLabAE webinaarissa ”Where change-oriented adult education could take place?”\]\(#\)](#)

Tietolaatikko 4: Medialukutaitoa Palestiinassa

Mielenkiintoisena esimerkkinä avoimesta lähestymistavasta/ aikuiskoulutuksessa olevasta selkeästä ohjelmasta toimii Kvs-säätiön ja Birzeitin yliopiston monikansallinen hanke, jossa keskitytään medialukutaitoon ja ihmisoikeuksiin Palestiinassa. [Medialukutaitohanke](#) vahvistaa palestiinalaisten toimittajien ja muiden mediatyöntekijöiden ammattitaitoa. Se lisää ymmärrystä mediakäytännöistä ja medialukutaidosta. Hanke on julkaissut [medialukutaito-oppaan](#) englanniksi ja arabiaksi.

Hanketta esiteltiin [FuturelabAE webinaarissa: "Media Literacy for more democratic societies"](#)

asenteissaan ja näkökulmissaan. Kuten tässä hankkeessa on määritelty, muutosorientoituneet ohjelmat pohjautuvat yhteisölliseen päätöksentekoon ja vuoropuheluun, joten niillä ei voi olla piilotettua agenda.

Minkä tahansa muutosorientoituneen koulutuksen lähtökohtana tulee olla oppijoiden/toimijoiden toive muutoksesta. Muutostoive johtaa kurssin suunnittelua ja määrittelee ohjelman suunnan. Kuten Carlos Ribeiro sanoo yhdessä FuturelabAE projektin webinaarissa, pääperiaate on ohjelman rakentaminen yhdessä. Oppijoiden/toimijoiden on oltava mukana suunnittelemassa kurssia, koska ohjelman keskiössä on heidän oma kehityksensä.

Ribeiro jatkaa, että meidän on ymmärrettävä "oppiminen hyvin avoimena prosessina" ja "koulutus välineenä eikä tavoitteena", mikä tarkoittaa, että ohjelma on järjestetty niin, että avoimuus ja joustavuus toteutuvat. Lisäämme Ribeiron toteamukseen, että muutosorientoitunut oppiminen ei ole helposti mitattavissa; ainoa menestyksen mittari on suunnitellun muutoksen tapahtuminen ja muutoksen vaikutus prosessissa mukana oleviin henkilöihin ja ryhmiin. Viemme tämän askeleen pidemmälle ja väitämme, että kouluttajista tulee tässä tapauksessa oppijoita, koska he voivat oppia oppijoilta/toimijoilta, jotka ovat omien kontekstiensä ja tilanteidensa asiantuntijoita.

Ymmärrämme, että tämä on melkoinen haaste sekä oppilaitoksille että kouluttajille, koska heidän on luovutettava opetussuunnitelman voima oppijoille/toimijoille ja alennettava itsensä oppimisprosessin kannattajiksi, mutta samalla heidän on toimittava ammattimaisesti ja läpinäkyvästi (ks. edellä).

Millaista osaamista kouluttajilta vaaditaan?

Kouluttajan rooli on keskeinen muutosorientoituneessa aikuiskoulutuksessa, se on prosessin perusajatus. Sen lisäksi, että kouluttajat toimivat oppaina, he myös tarjoavat asiantuntemustaan oppimisprosessiin. Samalla kouluttajat ovat itse oppijoita/toimijoita, kuten bell hooks ytimekkäästi toteaa:

”Tämä pedagoginen strategia perustuu oletukseen, että me kaikki tuomme luokkahuoneeseen kokeellista tietoa, ja että tämä tieto voi todella parantaa oppimiskokemuksiamme, jos kokemusta käytetään tietona luokassa. Kun kokemukseen perustuva tieto sijoittuu rinnakkain ei-hierarkkisesti muiden tietämisen tapojen kanssa, se vähentää mahdollisuutta, että sitä voidaan käyttää vaientamiseen.” (bell hooks, Teaching to Transgress, 1994. s. 8)

On tärkeää, että oppiminen ja kouluttaminen ovat tasapainossa, roolit vaihtuvat tietyissä kohdissa, ja kaikki prosessin toimijat ovat asiantuntijoita vaikkakin prosessin eri näkökulmista. Kouluttajille tulee tarjota erityiskoulutusta. Koulutuksen ei kuitenkaan tule perustua pelkästään taitoihin, vaan siinä pitäisi käsitellä asenteiden ja näkökulman kehittymistä sekä kykyä toimia asiantuntijaoppaana, joka kertoo avoimesti tavoitteistaan ja agendoistaan. Säännöllinen seuranta ja vertaistuki näyttävät olevan välttämättömiä myös tässä yhteydessä.

Mitä eettisiä kysymyksiä tulisi ratkaista?

Haluamme jälleen viitata kouluttajan rooliin kriittisenä, avoimena ja demokraattisesti suuntautuneena toimijana. Kysymyksessä käsitellyt eettiset kysymykset ovat siten olennainen osa aikuiskoulutusohjelmaa.

**TOGETHER
FOR
CHANGE**

ONLINE COURSE

FuturelabAE
change oriented adult education

**MODULE 1: HOW CAN
CHANGE-ORIENTED ADULT EDUCATION
HELP FACE THE CHALLENGES OF
DEMOCRACY?**

Together for change -verkkokurssi keskittyi demokratiaan ja muutosorientoituneisiin aikuiskoulutuskäytäntöihin.

5. Aikuiskoulutuksen järjestäjät ja poliittiset päättäjät muutosorientoituneen oppimisen mahdollistajina

Mitä aikuiskoulutuksen järjestäjien tulisi tehdä muutosorientoituneen koulutuksen hyväksi?

Joskus instituutioita, erityisesti niitä, joilta haetaan taloudellista tukea, ei koeta tukea antavina vaan ennemminkin esteitä rakentavina. Projektikoordinaattori Patrik Krebs kertoo webinaarissa pitkäaikaisesta kansallisen rahoituksen puutteesta muutosorientoituneelle Koditon teatteri -hankkeelle:

”Kodittomien kanssa työskenteleminen ei ole vaikeaa. Ei todellakaan. Erittäin vaikeaa on työskennellä eri toimielinten kanssa. Se on vaikein osuus. Kodittomat ovat iloisia siitä, että he voivat tehdä töitä tai tehdä jotain. [– –] Tässä osassa työtämme on järkeä. Silti usein on jopa mahdotonta yrittää selittää tämä toimielimille – ja erityisesti kansallisille toimielimille [– –] Olimme oikeastaan olemassa vain kansainvälisten projektien avustuksella.”

FuturelabAE webinaari: ”Where change-oriented adult education could take place?”

Itävaltalaisen maiz/kollektivin kouluttaja Rubia Salgado mukaili Freireä kysyessään FuturelabAE webinaarin osallistujilta:

”Ketä varten työskentelet? Työskenteletkö valtiota vai kansaa varten?”

(FuturelabAE webinaari: ” Addressing and counteracting right-wing populism and racism”)

Organisaatioiden laatimat toiminta-ajatukset tuovat muutoksen askeleen lähemmäksi. Olimme yhtä mieltä hankeryhmässä, että muutosorientoitunut aikuiskoulutus (ja sen järjestäminen) tulisi olla oppilaitosten toiminta-ajatusten tavoitteena. Useimmat aikuiskoulutusjärjestöt julistavat jo nyt sitoumustaan demokraattiseen yhteiskuntaan, syrjinnän torjuntaan ja rasisminvastaisuuteen. Muutosorientoituneiden aikuiskoulutustavoitteiden sisällyttäminen näihin lausuntoihin on vain pieni askel (mutta valtava harppaus muutosorientoitumisen näkökulmasta).

VHS Wienin toiminta-ajatus:

Kannatamme avointa ja sosiaalisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa, jossa kaikilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet kehittää potentiaaliaan ja osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan. Näin parannamme kaikkien Wienissä asuvien elämänlaatua, heidän rauhanomaista rinnakkaiseloaan ja vastustamme kaikkia syrjinnän ja syrjäytymisen muotoja. Käsitämme oppimisen sekä henkilökohtaisena että yhteiskunnallisena prosessina. Näin edistämme oppijoidemme itsemääräämisoikeutta. [– –]

(Leitbild der Wiener Volkshochschulen, käännetty Thomas Fritzin englanninnoksesta)

Jos järjestö pyrkii edistämään avointa ja sosiaalisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa, sen on myös oltava valmis ryhtymään toimiin tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Jos oppiminen määritellään henkilökohtaisena mutta samalla yhteiskunnallisena prosessina ja sen tavoitteena on yksilön voimaannuttaminen, ja tie tähän on kuvattu tasa-arvoisena yhteistyönä, looginen seuraava askel olisi sanoa: ”Kannatamme tässä kaupungissa asuvien ihmisten itsemääräämisoikeutta ja tuemme jopa kaupungin ulkopuolista toimintaa tavoitteen saavuttamiseksi.”

Selkeä sitoutuminen etsivään toimintaan ja tiivis yhteistyö yhteisöjen kanssa vaikuttaa olevan tarpeellista. Fergal Finnegan peräänkuuluttaa paluuta vahvasti yhteiskunnallisiin liikkeisiin ja työntekijöiden koulutukseen perustuvan aikuiskoulutuksen juurille. Oppiminen ei ole oppilaitoksen tarjoama palvelu, vaan aktiivinen prosessi, jonka oppija-/toimijaryhmät toteuttavat oppilaitosten tai hankkeiden tuella.

Tietolaatikko 5: The dark side of literacy

...oli Itävallan liittovaltion aikuiskoulutuskeskuksen järjestämä kriittisen lukutaidon ryhmän keskustelujen ja väittelyiden sarja. Keskustelujen aiheina olivat muun muassa (ei-)syrjivän käsitteistön käyttö, vaihtoehtoiset lukutaitokoulutuksen mallit, kritiikki valtavirtaa kohtaan ja uusliberalistinen kehitys lukutaitokoulutuksessa.

FuturelabAE kokoelma hyviä käytäntöjä

Oppilaitoksen keskeisenä tehtävänä on tukea kouluttajia, jotta he tietävät, että oppilaitos haluaa muutosorientoitunutta koulutusta. Kuten aiemmin mainittiin, tämä voi näkyä oppilaitosten toiminta-ajatuksissa. Toinen, vieläkin tärkeämpi tehtävä on tarjota tilaa muutosorientoituneen koulutustyön kriittiselle reflektoinnille. Voidaan järjestää työpajoja, joissa kouluttajat voivat yhdessä, opastettuina, pohtia työtään, haasteitaan sekä opetus- ja oppimisprosessien onnistumisen kokemuksia. On myös tärkeää tarjota aiheeseen liittyvää koulutusta, jota ei yleensä löydy akateemisilta kursseilta tai seminaareista.

Yleisemmällä tasolla voisi kysyä, voivatko valtion rahoittamat laitokset lainkaan toteuttaa muutosorientoitunutta koulutusta, koska valtio ei ehkä rahoita kriittistä kehitystä, joka vaarantaa sen kaavailemaa sosiaalista järjestystä.

Esimerkkinä tästä voidaan pitää Itävallan kriittisen lukutaidon ryhmän kokouksia, joita isännöi virallinen aikuiskoulutuskeskus Itävallassa (The Dark side of literacy, ks. FuturelabAE hankekokoelma). Kokoukset määrättiin lopetettavaksi kolmen kerran jälkeen liian kriittisinä ja haitallisina.

Tietolaatikko 7: Yhteisökasvatus/koulutus yhteisöissä ja niiden hyväksi

Carlos Ribeiro viittaa kouluttajien vastuuseen kansalaisina aikuiskoulutuksen kontekstissa. Uusia (kolmansia) paikkoja tulisi käyttää muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen järjestämiseen. Yhteisökasvatusta suositellaan järjestettävän niin sanotussa ”kolmannessa paikassa” (ei yksityisessä tilassa eikä työpaikalla), sosiaalisessa ympäristössä ja sosiaalisen ympäristön kanssa.

”Meidän on ajateltava osallistumistamme ei ainoastaan opiskeluun, ei ainoastaan koulutukseen, vaan myös paikallisella tasolla, paikalliseen kehitykseen, yhteisön kehittämiseen”, Ribeiro sanoo

FuturelabAE webinaari:

”Where change-oriented adult education could take place?”

Tämä lähestymistapa on toteutunut Longford Women’s Linkin työssä. Järjestö tukee naisia hankkimaan lisää toimintavalmiuksia itselleen, perheilleen ja naapurustolleen. Tara Farrell esitteli toimintaa hankkeen webinaarissa.

”FuturelabAE webinaari: Experiences with change-oriented adult education, lessons learned”

Miten muutosorientoitunut aikuiskoulutus organisoidaan?

Kuten aiemmin on todettu, uskomme, että koska oppijat/kokijat ovat tapahtumien yhteiskirjoittajia, he päättävät myös kokousten rytmistä. Kun ajattelemme muutosorientoitunutta aikuiskoulutusta, emme ajattele kursseja ja niille ilmoittautuneita oppijoita, vaan ryhmiä, jotka tekevät aloitteita ja päättävät tapaamisten paikasta, ajasta ja tiheydestä.

On tärkeää muistaa, että muutosorientoitunut aikuiskoulutus ei ole joukko menetelmiä, vaan se perustuu toimintaperiaatteisiin eli vuoropuheluun, yhteiskirjoittajuuteen ja voimaantumiseen. Tämä lähestymistapa aikuiskoulutukseen vaatii pientä ajattelutavan muutosta koulutusajattelussamme. Kouluttajat eivät pääätä ja tarjoa, vaan oppijat/toimijat päättävät. Kouluttajien rooli ”vähenee” oppijoiden/toimijoiden yhteistyökumppaneiksi ja laajenee kriittisiksi oppaiksi ennalta arvaamattomassa muutosprosessissa. Kouluttajien tulee pitää yleisesti päätetty tavoite mielessään ja tukea oppijoita.

Aikuiskoulutustoimijat voivat tukea muutosprosesseja hakemalla aktiivisesti oppijaryhmiä, ryhtymällä dialogiin heidän kanssaan ja tarjoamalla tiloja ja infrastruktuuria ryhmille.

Tietolaatikko 7: ”Mukautuvat” toimintapoliittiset asiakirjat

Toimintapoliittisissa asiakirjoissa poikkeuksetta esiintyy ”mukautuvia ilmaisuja”, kuten

” - - yksityishenkilöiden odotetaan mukauttavan taitojaan yhä enemmän, jotta he voivat varautua tuleviin muutoksiin.” (Euroopan unionin neuvosto 2008. Neuvoston päätöslauselma elinikäisen ohjauksen integroimisesta paremmin elinikäisen oppimisen strategioihin)

”Ajan tasalla olevan tiedon ja tietämyksen hankkimisesta [– –] on tulossa avain Euroopan kilpailukyvyn vahvistamiseen sekä työvoiman työllistettävyyden ja mukautumiskyvyn parantamiseen” (Muistio elinikäisestä oppimisesta, Euroopan yhteisöjen komissio 2000)

Eräässä projektin webinaarissa Jyri Manninen kysyi:
”Miksi emme kirjoita toimintapoliittisia asiakirjoja ja muuta käytäntöjämme niin, että aikuiskoulutus ei ainoastaan auta ihmisiä selviytymään elämästä, mutta lisäksi auttaa heitä muuttamaan elämäänsä ja kehittämään yhteiskuntaa?”

[FuturelabAE webinar: ”What is change-oriented adult education?”](#)

Opetuksen järjestämisen kannalta oppimispaikan valinta on tärkeää. Oppimispaikat voivat olla monitoimitaloja, kirjastoja, puistoja tai mitä tahansa muita paikkoja, joissa oppijat/kokijat tuntevat olonsa turvalliseksi ja vapaaksi.

Millaista uudenlaista ajattelutapaa oppilaitoksilta ja kouluttajilta edellytetään?

Yksinkertainen vastaus tähän kysymykseen olisi: heidän on annettava oppijoiden/toimijoiden tehdä, mitä heidän on tehtävä, jotta he voivat saavuttaa etsimänsä muutokset.

Tarkennamme vastausta sanomalla, että heidän on arvioitava omaa rooliaan koulutusprosessissa, rooliaan ja asemaansa ”oppijoiden” ja oppimista tarjoavien välillä, mikä tarkoittaa, että heidän on päästettävä irti vanhoista tavoistaan ja annettava oppijoiden/toimijoiden ottaa osaa oppimisprosessin luomiseen.

Mitä poliittisten päättäjien tulisi tehdä muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen edistämiseksi?

Poliittiset päättäjät ja aikuiskoulutuksen järjestäjät kiinnittävät tavallisesti huomiota koulutuksen ”virallisiin” tehtäviin: pätevyyden tarjoamiseen ja oppimisprosessin sertifioimiseen. Valtioiden (ja Euroopan unionin) asialistalla näyttää olevan väestön pätevyystason nostaminen. Tällaiset päätökset perustuvat hyvin usein taloudellisiin seikkoihin. Usein viitataan BKT:n kasvuun tutkintojen määrän lisääntyessä (EDU NAEC Paper Series n° 1).

Kyseenalaistamatta kriittisesti tietoyhteiskunnan käsitettä ja sen sosiaalisia vaikutuksia poliittisissa asiakirjoissa todetaan, että niin sanottu tietoyhteiskunta tarvitsee entistä pätevämpiä ihmisiä. Jo 60-luvulla ryhmä teoreetikkoja, joihin mm. Paolo Freire ja Ivan Illich kuuluivat, esitti, että koulutuksen lisääminen ei tuota lisää työpaikkoja (ks. [Cuernavacan manifesti](#)). Kansalais- ja demokratiakasvatus eivät pyri tarjoamaan mitattavissa ja todistettavissa olevia pätevyksiä vaan parantamaan, usein syrjäytyneiden, ihmisryhmien elämää.

The FutureLabAE politiikkasuosituksissa tarjotaan konkreettisia suosituksia, kuinka päättäjät Euroopan tasolla, kansallisella ja paikallisella tasolla voivat tukea muutosorientoitunutta aikuiskoulutusta.

**TOGETHER
FOR
CHANGE**

ONLINE COURSE

**MODULE 3:
MEDIA LITERACY FOR
MORE DEMOCRATIC
SOCIETIES**

FuturelabAE
change oriented adult education

Photo: Karoliina Knuuti

Together for change -verkkokurssilla kuultiin esimerkkejä, miten muutosorientoitunut aikuiskoulutus voi edistää demokratiaa.

6. Miten voimme edistää demokratiakasvatusta?

Demokratiakasvatusta edellyttää demokraattista oppimista. Kuten Manninen toteaa: ”Onko mahdollista opettaa demokratiaa? Vastaus on tietenkin kyllä, mutta vain demokratian, aktiivisen kansalaisuuden ja aktiivisen osallistumisen kautta.” (20.30ff).

Kun tarkastelemme sitä, mitä olemme kirjoittaneet kouluttajien roolista ja vastuusta, näemme, että kouluttajat ovat ennen kaikkea vuoropuhelun osapuolia, jotka nostavat esille oppijoiden/toimijoiden ongelmia ja ohjaavat ratkaisun löytämisessä. Kouluttajien on esitettävä poliittiset kantansa ja vakaumuksensa avoimesti. Koulutusprosessi on tasavertaista yhteistyötä, johon kouluttaja tuo asiantuntemustaan, mutta antaa myös oppijoille/toimijoille tilaa tuoda omaansa. Kuten tästä lyhyestä kuvauksesta näkyy, demokratia voi olla myös keskustelua tärkeistä asioista tasavertaisten kumppanien kesken ilman piilotavoitteita ja manipulointia. Muutosorientoituneessa aikuiskoulutusprosessissa ei ole sijaa syrjinnälle eikä rasismille, seksismille, kielisyrjinnälle tai ikärasismille. Muutosorientoitunut aikuiskoulutus tarjoaa turvallisen foorumin demokraattisten prosessien kokeilemiseen ja yhteisten päätösten tekemiseen.

Seuraavat kolme Mannisen lainausta alleviivaavat yllä mainittua: ”dialogi on demokratian keskiössä”, samoin kuin yhteistyö ja toisten kunnioittaminen. Turvallisissa tiloissa oppijat/toimijat voivat myös kehittää ääntään ja ”puhua äänellään ja vaikuttaa”. Näissä paikoissa oppijoita/kokijoita kuullaan ja kuunnellaan. Koska olemme määritelleet oppimisen avoimeksi prosessiksi, jolla ei ole tulosta (vaikka suunnitellut muutokset olisi saavutettu, uusia haasteita saattaa syntyä), demokratian kaltaista oppimisprosessia ”ei koskaan saada päätökseen” ja sitä on vietävä eteenpäin yhä uudelleen ja uudelleen.

Tietolaatikko 8: Naisten valmentaminen poliittiseen toimintaan

SHE (See Her Elected) on feministinen, yhteisölähtöinen irlantilainen maaseutualoite, joka tarjoaa naisille väyliä poliittiseen elämään. Hankkeen tavoitteena on naisten paikallinen ja kansallinen edustus ja kannatus. Hankkeen puitteissa tarjotaan ohjelmia ja seminaareja, joissa tutkitaan ja opiskellaan politiikkaa ja rakennetaan naisten valmiuksia osallistua julkiseen elämään.

<https://www.seeherelected.ie/>

Demokratiakasvatuksen on myös tutkittava, mitä ihmiset osaavat jo tehdä ja mitä osaamisalueita heillä on. Euroopan unionin määrittelemät osaamisalueet ovat mielestämme hyödyllisiä mutta hieman rajoittavia. Niitä on täydennettävä ainakin muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen osaamisalueilla (tai Negtin alkuperäisen määritelmän mukaan (ks. 2013) yhteiskunnallisella koulutuksella).

Jos noudatamme Mannisen vaatimusta, jonka mukaan ”aikuiskoulutuksen on valmistettava aikuisia muuttamaan maailmaa”, edellyttää se myös kriittistä itsereflektiota. Tämä tarkoittaa, että on tarkasteltava lähemmin, millaisessa tilanteessa oppijat/kokijat ovat ja mitä he haluavat muuttaa, tai kuten MacLaren ja Farahmandpur sanovat, selvittää ”Millä tavalla yhteiskunta on tuottanut minulle sen, jonka haluan nyt hylätä? (2005: 113). Voisimme lisätä tähän myös sen, miten yhteiskunta on tuottanut ympäristöni, ”jonka haluan hylätä”.

Käytännön tasolla voimme sanoa, että aikaerän ja kalamaljan kaltaiset menetelmät (ks. tietolaatikko 2) ovat välineitä, joiden avulla voidaan kokeilla tasavertaisen keskustelun tapoja.

Teorialaatikko 7: Muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen osaamisalueet

Haluamme ottaa käyttöön vaihtoehtoiset tai täydentävät käsitteet Euroopan unionin muotoilemille kahdeksalle osaamisalueelle, jotka ovat:

- Lukutaito
- Monikielisyys
- Numeeriset, tieteelliset ja tekniset taidot
- Digitaalinen ja teknologialähtöinen osaaminen
- Ihmissuhdetaidot ja kyky omaksua uusia taitoja
- Aktiivinen kansalaisuus
- Yrittäjyys
- Kulttuuritietoisuus ja ilmaisu

[Recommendation for key competences on lifelong learning](#)

Saksalainen teoreetikko Oskar Negt on määritellyt vaihtoehtoiset osaamisalueet, joiden tavoitteena on kattaa pääasiassa aktiivisen kansalaisuuden ala. Negt kutsuu osaamisalueita yhteiskunnallisen osaamisen alueiksi:

- identiteettiosaaminen
- historiallinen osaaminen
- sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tiedostaminen ja osaaminen
- teknologinen osaaminen
- ekologinen osaaminen
- taloudellinen osaaminen

Näiden taitojen hankkimisen tavoitteena on ”ymmärtää nyky maailman suhteita ja suhtautua kriittisesti olemassa olevaan todellisuuteen tarvittavien uudistusprosessien alkuunpanemiseksi”. (Negt, 1993: 662 (lainattu: Zeuner 2013: 145). Negt jatkaa, että henkilökohtaiset kokemukset ovat ratkaisevassa asemassa ”yhteiskunnallisen osaamisen” kehittämisessä. (Zeuner 2013: 146)

Mannisen lausuntoon (ja moniin Freiren lausuntoihin) viitaten demokraattista oppimistapaa ei saavuteta perinteisillä opetustavoilla eli välittämällä ”ennalta määritettyä tiedon kaanonia” [– –] Oppijoiden tulisi sen sijaan kehittää osaamistaan ja luoda vahvemmat suhteet ”oppiaineiden ja objektiivisen maailman” välillä. (Zeuner 2013: 147)

Yksi Design for change- verkkokurssin moduuleista tarkasteli, kuinka digitaalisia pelejä voidaan käyttää muutosorientoituneessa aikuiskoulutuksessa.

7. Miten voimme edistää digitalisaation kriittistä tarkastelua?

Ennen kuin puhumme digitalisaatiosta demokratian, valeutisten ja hallituksen sähköisistä työkaluista riippumisen konteksteissa, mainitsemme joitakin hyvin yksinkertaisia ja yleisiä ajatuksia, joista tuli elintärkeitä pandemian aikana. Valtion virastot ja myös oppilaitokset korostavat jatkuvasti digitalisaation merkitystä oppimisessa ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa unohtaen, tai pikemminkin sulkien pois, useita ihmisiä, joiden pääsy tietotekniikan maailmaan on rajallinen. Tiedämme eri lähteistä (EU:n rahoittaman WeStart-hankkeen tutkimus ja viime vuoden kokemukset aikuiskoulutuslaitoksessa), että digitaalisten laitteiden käyttöoikeudet ja -taidot ovat melko rajallisia erityisesti syrjäytyneissä ryhmissä eli naisilla, perheillä ja pienituloisilla, ikääntyneillä ja pakolaisilla.

Näiden ryhmien jäsenet voivat omistaa ja käyttää älypuhelimia, mutta vain rajattuihin tarkoituksiin. He tarvitsevat hyvin usein apua sovellusten asentamisessa ja älypuhelimien käytössä muussa kuin viestinnässä, valo- ja videokuvauksessa ja sosiaalisen median käytössä. Useimmilla ei ole tablettia tai tietokonetta. Tämä vaikuttaa haitallisesti digitaaliseen oppimiseen ja valtion käyttäminen sähköisten palvelujen käyttöönottoon.

Nekin, jotka osaavat käyttää laitteita, joutuvat joskus virheellisten tietojen tai ”valeutisten” uhreiksi. Digitaalisen tiedon valtava määrä vaatii kriittistä tarkastelua ja tutkimusta, mihin kaikki oppijat/toimijat eivät kykene, tai johon heillä ei ole työkaluja. Kriittistä medialukutaitoa on siis harjoitettava ja muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen on annettava oppijoille/toimijoille välineet tähän sekä keinot tiedon kriittiseen kyseenalaistamiseen, mitä tiedoksi sitten kutsutaankin. Edellä mainituista esimerkeistä käy selväksi, että digitalisaatio ja demokratiakasvatus liittyvät

vahvasti toisiinsa.

Kaksi esimerkkiä näistä työvälineistä löytyy tietolaatikoista 2 and 3. Työkaluja voi myös käyttää torjumaan ”valeuutisia”.

Tietolaatikko 9: Pelillistäminen

Hyötypelit (verkossa ja offline-tilassa) pyrkivät usein ratkaisemaan tai selvittämään tosielämän ongelmia, joten niiden kautta voi lähestyä demokratian ja digitalisaation kysymyksiä. Pelien avulla on mahdollista käsitellä monia asioita kriittisestä lähestymistavasta salaliittoteorioihin ja tiedon lisäämiseen yhteiskunnasta syrjäytyneistä ryhmistä.

[FuturelabAE webinar: ” Use of digital games in change-oriented adult education”](#)

Lähteet ja lisää luettavaa:

Bishop, E. (2014). "Critical Literacy. Bringing Theory to Praxis." *Journal of Curriculum Theorizing* 30(1): 51 - 63.

Blommaert, J. (2015). "Pierre Bourdieu: Perspectives on Language and Society." research gate.

Chambers, D. W. (2019) Is Freire Incoherent? Reconciling Directiveness and Dialogue in Freirean Pedagogy In: *Journal of Philosophy of Education* 21- 47

hooks, bell (1989): *Talking Back. Thinking Feminist. Thinking Black.* South End Press

hooks, bell (1994): *Teaching to Transgress: education as the practice of freedom.* London and New York, Routledge

hooks, bell (2010) *Teaching critical thinking. Practical Wisdom.* London and New York, Routledge

Kirchgaesser, A. (2019). *Renewal from the margins – change-oriented adult education in do-it-yourself learning spaces.* Belgrade, Paper presented in ESREA Triennial conference, September 19-22.

Manninen, J., Jetsu A. and I. Sgier (2019). *Change-oriented Adult Education in the Fields of Democracy and Digitalization, FutureLabAE project Intellectual output =1.* Brussels: EAEA. <https://eaea.org/project/future-lab/?pid=11872>

Mclaren, P. and R. Farahmandpur (2005). *Teaching against Global Capitalism and the New Imperialism.* Lanham, Boulder, New York. Toronto, Oxford, Rowman & Littlefield Publishers.

Pennycook, A. and S. Makoni (2020). *Innovations and Challenges in Applied Linguistics from the Global South.* London and New York, Routledge.

Picon, C. (1991). *Adult education and popular education in the context of state and NGOs.* *Covergence* 24 (1/2)

Spivak, G.C.(1988). *Can the Subaltern Speak?* In: Cary Nelson & Lawrence Grossberg (Hgg.): *Marxism and the Interpretation of Culture,* University of Illinois Press, Chicago 1988

Spivak, G. C. (2015 [1993]). *Outside in the teaching machine.* Routledge classics. New York, London: Routledge Classics.

Zeuner, C. (2013). "From workers education to societal competencies: Approaches to a critical, emancipatory education for democracy." *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults* 4(2): 139-152.

Liite 1: FutureLabAE-hanke

The FutureLabAE hanke tuottaa aikuiskoulutusorganisaatioiden henkilöstölle ja aikuiskouluttajille tietoa, osaamista ja työvälineitä muutosorientoituneen aikuiskasvatuksen ja -koulutuksen järjestämiseen.

Hanke keskittyy erityisesti kahteen haasteeseen, jotka ovat ajankohtaisia Euroopassa: demokratian uhkakuvaan, jossa yhä useammat politiikkaan tyytymättömät ryhtyvät kannattamaan populistieja ja muukalaisvihamielisiä ajatuksia tai jättävät kokonaan äänestämättä, sekä kiihtyvään digitalisaatioon, jonka myötä yhä useamman tulee parantaa perustaitojaan, erityisesti digitaiteja, muuten he jäävät kehityksen kelkasta.

Viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana hanke on luonut seuraavat tuotokset:

- Muutosorientoituneiden käytäntöjen kokoelma ja analyysi (digitalisaation ja demokratian aihepiireistä). Lopputuote on inspiraation lähde paitsi aikuiskoulutusorganisaatioiden henkilöstölle, myös päätöksentekijöille.
- Kaksi verkkokurssia muutosorientoituneesta aikuiskoulutuksesta ja digitalisaatiosta / demokratiasta, suunnattu aikuiskoulutusorganisaatioiden henkilöstölle, aikuiskouluttajille ja -kasvattajille.
- Kaksi ohjeistusta, kuinka järjestää muutosorientoitunut aikuiskoulutustyöpaja digitalisaation ja demokratian aiheista
- Ohjeistus aikuiskouluttajille, kuinka toteuttaa muutosorientoitunutta aikuiskoulutusta demokratian ja digitalisaation aiheista (tämä dokumentti)
- Suosituksia päätöksentekijöille, kuinka luoda mahdollisuuksia muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen toteuttamiseen digitalisaation ja demokratian alalla

FutureLabAE hanke on rahoitettu Erasmus+ ohjelmasta ja mukana on seuraavat kumppanit:

- Institut National de Formation et de Recherche sur l'Education Permanente (INFREP) – Ranska
- European Association for the Education of Adults (EAEA) – Belgia
- National Adult Learning Organisation (AONTAS) – Irlanti
- Asociacia institucii vzdelavania dospelych v Slovenskej republike (AIVD) – Slovakia
- Kvs-säätiö (Kansanvalistusseura sr.) – Suomi
- Itä-Suomen yliopisto (UEF) – Suomi
- Amar Terra Verde, LDA. (EPATV) – Portugali
- Die Wiener Volkshochschulen GMBH (VHS) – Itävalta
- Swiss Federation for Adult Learning (SVEB) – Sveitsi

Liite 2: lista teorialaatikoista

- 1: Muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen määritelmä
- 2: Sitaatteja muutosorientoituneesta aikuiskoulutuksesta
- 3: Paolo Freiren ajatuksia koulutuksen puolueettomuudesta
- 4: Ubuntu-nepantlan ajatus
- 5: Kriittinen [pedagogiikka]
- 6: Muutama sana äänestä
- 7: Muutosorientoituneen aikuiskoulutuksen osaamisalueet

Liite 3: lista tietolaatikoista

- 1: Zrejme-projekti
- 2: Muutosorientoituneita menetelmiä
- 3: Oppijoiden/toimijoiden äänet
- 4: Medialukutaito Palestiinassa
- 5: ”Mukautuvat” toimintapoliittiset asiakirjat
- 6: The Dark Side of Literacy
- 7: Yhteisökasvatus/koulutus yhteisöissä ja niiden hyväksi
- 8: Naisten valmentaminen poliittiseen toimintaan
- 9: Pelillistäminen

Formation et Ingénierie des compétences

EUROPEAN ASSOCIATION FOR
THE EDUCATION OF ADULTS

ASOCIÁCIA INŠTITÚCIÍ
VZDELÁVANIA DOSPELÝCH

The Voice of
Adult Learning

Escola Profissional **AMAR TERRA VERDE**

Kvs
Säätiö • Foundation

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

DIE WIENER VOLKSHOCHSCHULEN

S V E B ■

F S E A ■